

HOMEROS

PAAVO CASTRÉN

HO

TROIJAN SOTA JA

ME

ODYSSEUKSEN HARHARETKET

ROS

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Piirrokset sivuilla 13–461 Ria Berg
Piirrokset sivuilla 463–532 Tiina Tuukkanen
Kartat Maija Holappa

© Paavo Castrén ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

Nidottu laitos. Teos ilmestyi ensimmäisen kerran 2016.

Kustannusosakeyhtiö Otava
Uudenmaankatu 10, 00120 Helsinki
tuoteturvallisuus@otava.fi

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-55943-6

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

SISÄLLYS

Lukijalle 10

Troijan sota 13

SODAN TAUSTA 14 | Peleuksen ja Thetiksen häät 14

Pariksen tuomio 17 | Pariksen paluu Troijan hoviin ja Helenan ryöstö 20

Menelaoksen vastatoimet 22 | Akhilleuksen lapsuus ja nuoruus 24

Sotajoukko kokoontuu Auliiseen 26 | Lähdön viivästyminen ja Ifigeneian uhraaminen 29

SODAN ALKU 32 | Lähtö Troijaan 32 | Saapuminen

Troijaan 34 | Leirin rakentaminen 36 | Troiloksen kuolema 37

Khryseis ja Briseis 38 | Troijan liittolaiset 40 | Agamemnonin ja

Akhilleuksen välinen riita syttyy 41 | Sotaväenkokous ja Thersiteen

kapina 42 | Lähtö taisteluun 44 | Pariksen ja Menelaoksen kaksin-

taistelu 46 | Troijalaiset rikkovat valansa, ja jumalat puuttuvat peliin 47

Trojjalaisten ahdinko 52 | Hektorin ja Andromakhen tapaaminen 53

Aiaan ja Hektorin kaksintaistelu 59 | Troijjalaisten rauhanehdotus 61

Zeus auttaa troijalaisia 62 | Lähetystö Akhilleuksen luo 65 | Vakoilu-

retket 69 | Agamemnonin urotyöt 71 | Hektorin vastaisku 73

Akhilleusta taivutellaan taistelemaan 76 | Troijalaiset pääsevät

laivojen luo 78 | Taistelu laivojen keskellä 79 | Haavoittuneiden

sankarien neuvottelu 83 | Heran viekkaus 84 | Taistelu Poseidonin

johdolla 86 | Zeuksen vastaisku 87 | Hektorin paluu taistelukentälle 89

Patrokloksen sankaruus ja kuolema 91 | Patrokloksen ruumiin

puolustus 97 | Suru Patrokloksen kuolemasta ja Hektorin virhe 100

Akhilleuksen uudet varusteet 104 | Agamemnon ja Akhilleus tekevät

sovinnon 107 | Valmistautuminen uuteen taisteluun 111
Jumalat palaavat taistelukentälle 113 | Akhilleuksen ja Aineiaan
taistelu 114 | Ksanthosjoen taistelu 117 | Jumalten keskinäiset
taistelut 122 | Hektorin kuolema 125 | Priamoksen, Hekaben ja
Andromakhen suru 132 | Patrokloksen hautajaiset 134 | Kisat
Patrokloksen muistoksi 139 | Akhilleus häpäisee Hektorin ruumista 149
Priamos valmistautuu retkelle Akhilleuksen luo 151 | Priamoksen käynti
Akhilleuksen luona ja Hektorin hautajaiset 155

SODAN LOPPUVAIHEET 165 | Amatsonit 165 | Memnon 166
Akhilleuksen kuolema 168 | Kilpa Akhilleuksen aseista ja Aiaan
kuolema 171 | Helenoksen ennustukset 171 | Pariksen kuolema 172
Palladionin ryöstö 173 | Troijan hevonen ja kaupungin tuho 173

Odysseuksen harharetket 179

ENSIMMÄINEN LAULU 180 | Johdanto 180 | Jumalten kokous 181
Vieras Odysseuksen kotona 183 | Telemakhos ryhdistäytyy 188

TOINEN LAULU 191 | Ithakalaisten kansankokous 191
Telemakhoksen matkavalmistelut 196

KOLMAS LAULU 201 | Telemakhoksen vierailu Pyloksessa 201

NELJÄS LAULU 212 | Telemakhos Spartassa Menelaoksen luona 212
Menelaoksen pidot 214 | Menelaoksen kertomus 219
Kosijoitten juoni Telemakhoksen surmaamiseksi 226

VIIDES LAULU 231 | Odysseus Kalypson luolassa 231
Odysseus rakentaa lautan ja lähtee matkalle 236

KUUKES LAULU 241 | Odysseus ja Nausikaa 241

SEITSEMÄS LAULU 248 | Odysseus Alkinooksen talossa 248

KAHDEKSAS LAULU 255 | Odysseus faiaakkien kokouksessa 255
Afroditen ja Areen rakkaustarina 261

YHDEKSÄS LAULU 269 | Odysseuksen kertomukset Alkinooksen
hovissa 269

KYMMENES LAULU 283 | Aioloksen saari 283

YHDESTOISTA LAULU 298 | Käynti manalassa 298

KAHDESTOISTA LAULU 313 | Paluu Kirken saarelle 313

KOLMASTOISTA LAULU 325 | Odysseus palaa Ithakalle 325
Poseidonin kosto faiaakeille 328

NELJÄSTOISTA LAULU 335 | Odysseus ja Eumaios 335
Odysseuksen omaisuus 337

VIIDESTOISTA LAULU 348 | Athene noutaa Telemakhoksen
Spartasta 348 | Odysseuksen ja Eumaioksen keskustelu 354
Eumaioksen kertomus syntyperästään 356 | Telemakhoksen paluu 358

KUUDESTOISTA LAULU 360 | Odysseus ilmaisee itsensä
Telemakhokselle 360 | Tilanne Odysseuksen kotitalossa 367

SEITSEMÄSTOISTA LAULU 371 | Telemakhoksen paluu Ithakan
kaupunkiin 371

KAHDEKSASTOISTA LAULU 385 | Odysseuksen ja Iros-kerjäläisen
kampailu 385 | Penelope näyttäytyy kosijoille 389 | Odysseuksen ja
Eurymakhoksen välinen kiista 392

YHDEKSÄSTOISTA LAULU 396 | Odysseuksen ja Penelopen
keskustelu 396 | Odysseuksen nimi ja kohtalokas arpi 405

KAHDESKYMMENES LAULU 410 | Kosijain surman enteet 410

KAHDESKYMMENESANSIMMÄINEN LAULU 419

Jousiammuntakilpailu 419

KAHDESKYMMENESTOINEN LAULU 429 | Kosijoiden surma 429

KAHDESKYMMENESKOLMAS LAULU 440

Penelope ja Odysseus 440

KAHDESKYMMENESNELJÄS LAULU 449 | Kosijoiden sielut 449

Odysseuksen ja Laerteen tapaaminen 453 | Kosijoiden omaiset saavat tiedon surmatyöstä 457 | Loppuselvittely 459

Selitykset 461

SANKARILAULUT: NIIDEN ESITTÄMINEN JA KOKOAMINEN 463

Varhaiset runonlaulajat 463 | Laulujen esittäminen 464

Laulujen kirjaaminen muistiin 465

HOMEROKSEN EPOKSET JA NIIDEN MYÖHEMPI VAIKUTUS 469

Ilias 469 | Odysseia 470 | Eepinen syklos 471 | Homeroksen myöhempi vaikutus 472

VÄHÄN-AASIAN MYÖHÄINEN PRONSSIKAUSI 475

Taruwisa ja Wilusa – Troija (Troas?) ja Ilios 477 | Ahhijawa 479 | Akhaijien sotajoukko 480 | Sotajoukon leiriytyminen ja huolto 481 | Sotataktiikan erityispiirteitä 483

TERVEYS JA PUHTAUS 488 | Lääkintätaito 488 | Hygienia 488

RUOKA JA JUOMA 490 | Sankarien ateriat 490

TALOUS JA OMAISUUS 493 | Talouden ja kaupan luonne 493
Biotos 495 | Ktema 496 | Ulkomaankauppa 497

USKONTO 498 | Suuret uhritoimitukset 498 | Jumalten toiminta 499

KUOLEMA JA HAUTAJAISET 502 | Kuolema ja manala 502
Hautaustavat ja hautauksen merkitys 502 | Tähtitaivas ja taivaan-
merkit 504 | Enteet ja ennustukset 504 | Naisen asema Homeroksen
eepoksissa 507 | Vieraat 510

ASUMINEN JA ELÄMÄNTAPA 512 | Jumalten palatsit
Olympoksella 512 | Noita Kirken palatsi 513 | Nymfi Kalypson maja 514
Faiaakkien kuninkaan Alkinooksen paratiisillinen palatsi 513
Menelaoksen hovi Spartassa 516 | Nestorin hovi Pyloksessa 517
Priamoksen, Hektorin ja Pariksen palatsit Troijassa 518 | Odysseuksen
talo 518 | Laerteen maatila 519 | Eumaioksen maja 520

KILPAILEMINEN JA KILPAILUHENKI 521

ODYSSEUKSEN HARHARETKIEN REITTI 524 | Lähtö Troijasta 525
Ismaros kikonien maassa 526 | Lotofagien maa 526 | Kyklooppien
maa 527 | Aioloksen saari 530 | Laistrygonien maa 531 | Kirken
saari 533 | Käynti manalassa 535 | Seireenit 538 | Skylla ja Kharybdis
539 | Helioksen karja 540 | Kalypson saari 541 | Purjehdus kohti
Skheriaa 542 | Tapaaminen Nausikaan kanssa 543 | Faiaakkien
yhteiskunta 544

HENKILÖHAKEMISTO 547

PAIKANNIMIHAKEMISTO 552

Lukijalle

Otavan ehdotuksesta ryhdyin vuonna 2013 kirjoittamaan kokoomateosta antiikin mytologiasta. Kun olin jo luonnostellut melkoisen määrän taruja ja todennut, miten hajallaan ja ristiriitaisia niitä koskevat autenttiset lähteet olivat, päädyin Homeroksen eepoksiin *Iliaaseen* ja *Odysseiaan*. Havaitsin silloin, että niitä oli mahdotonta käsitellä muiden myyttien tavoin, koska ne olivat kokonaisuudessaan autenttisia lähteitä, yhteensä 27 803 säettä. Painiskeltuani vähän aikaa tämän ongelman kanssa ehdotin Otavalle, että käsittelisin Homeroksen eepokset erikseen ja että tulos julkaistaisiin omana teoksenaan ennen muuta mytologiaa. Ilokseni Otava hyväksyi mielihyvin tämän ehdotuksen.

Otto Manninen julkaisi *Iliaan* heksametrikäännöksen vuonna 1919 ja *Odysseian* vuonna 1924. Käännös oli suurenmoinen saavutus mutta nykylukijan kannalta paikoin varsin vaikeaselkoinen. Pentti Saarikoski julkaisi *Odysseian* käännöksen vuonna 1972 ranskalaisen tutkijan Victor Bérardin muokkaaman tekstiedition pohjalta, joka on runsaan neljänneksen lyhyempi kuin Mannisen ja minun käyttämä teksti. Bérardin editiossa runot ovat myös osaksi eri järjestyksessä. Saarikosken *Odysseia*-käännöstä en ole lainkaan silmäillyt, koska en halunnut hänen sananvalintojensa vaikuttavan omiini. *Iliaan* käännös jäi Saarikoskelta valitettavasti kesken.

Tulin pian siihen tulokseen, etteivät aikani ja tarmoni riittäisi molempien eeposten tarkkaan kääntämiseen. Sitä paitsi *Ilias* on kaikessa suurenmoisuudessaan siinä suhteessa erikoinen, että se ei käsittele Troijan sotaan johtaneita syitä eikä sodan alkuvaiheita, ei myöskään sodan lopputapahtumia, kuten Akhilleuksen kuolemaa, kilpailua hänen varusteistaan, kertomusta Troijan hevosesta ja kaupungin lopullista tuhoa, vaan keskittyy kuvaamaan runsaan viidenkymmenen päivän jaksoa sodan viimeiseltä vuodelta. Taustoja tuntemattomille lukijoille sodan alku ja loppu olisi joka tapauksessa pitänyt selittää. Päädyin siis siihen, että kirjoitan muiden lähteiden pohjalta myös noista vaiheista ja tyydyn esittämään *Iliaan* sisällöstä tarkan kuvauksen alkutekstin ja käännösten pohjalta. Muutamat tärkeät kohtaukset, joihin usein viitataan, olen kääntänyt kokonaisuudessaan. Ymmärrän hyvin, että monet olisivat toivoneet myös *Iliaasta* suorasanaista kokonaiskäännöstä. Se jää kuitenkin jonkun muun tehtäväksi.

Odysseian olen kääntänyt kokonaan alkutekstistä. Olen pyrkinyt pitämään

mielessäni, että *Odysséia* on ylimystön juhlissa esitettyä perinteistä sankari-runoutta, joten liian arkisia sanontoja ja nykyaikaan selvästi nivoutuvia ilmauksia on ollut syytä välttää. En ole myöskään tietoisesti pyrkinyt luomaan uudissanoja vastaamaan alkutekstin joskus poikkeuksellisia ilmauksia. Nämä periaatteet ovat rajoittaneet käytettävissä ollutta sanavarastoa melkoisesti.

Olen ottanut tavakseni kirjoittaa tarpeelliset selitykset esseemuotoon, jotta lukijat saisivat vähän laajemman käsityksen kustakin kommenttia kaipaavasta kohdasta. Tämä menettely on tietenkin subjektiivista, ja arvaan, että monet olisivat toivoneet minun puuttuvan aivan erilaisiin kohteisiin. Voin puolustautua vain sillä, että Homeroksen eepoksia on kommentoitu yli 2000 vuotta ja että vieläkin on jäljellä paljon kommentoitavaa.

Molemmat eepokset sisältävät valtavan määrän henkilö- ja paikannimiä, joista monet esiintyvät vain kerran tai pari. Nimi-indekseihin on otettu vain useammin esiintyvät nimet. Kirjan esilehdillä olevasta kartasta löytyvät kaikkien Troijan sotaan osallistuneiden päälliköiden nimet ja kotipaikat.

Olen kiitollinen siitä, että takanani on ollut suuri joukko arvovaltaisia tukijoita ja taitavia avustajia. Otavalla sekä kustannusjohtaja Minna Castrén että Tietokirjaosaston johtaja Eva Reenpää ovat antaneet minulle kaiken apunsa ja rohkaisunsa. Myös Otavan Kirjasäätiö ja Suomen Tietokirjailijat ovat auliisti tukeneet tätä työtä.

Erityisenä etuna on ollut, että olen saanut työskennellä tutun asiantuntijajoukon kanssa, josta jokseenkin kaikki ovat aikanaan perehtyneet luennoilani antiikin kieliiin ja kulttuuriin. Kustannuspäällikkö Mari Mikkola on itsekin pätevä antiikin kreikan ja vanhan kulttuurin asiantuntija, ja erikoistoimittajalani Liisa Steffalla on laaja yleissivistys ja valtava kokemus kirjan tekemisessä. Erittäin iloinen olen myös Pompejin-työryhmässäni toimineiden käsistään taitavien nuorten tutkijoiden työpanoksesta. Ria Berg on vastuussa tekstiosuuden upeasta piirroskuvituksesta, jonka hän on tehnyt alkuperäisten esikuvien, pääasiassa 500-luvun eKr. attikalaisten vaasimaalausten, pohjalta. Tiina Tuukkanen on piirtänyt taitavasti selitysosuuden kuvat antiikkisten mallien pohjalta, ja Maija Holappa on huolehtinut kartoista poikkeuksellisella taidollaan. Graafikkomme Piia Aho on osoittanut tähän työhön suurta kiinnostusta ja ehdottanut monia kekseliäitä ratkaisuja. On ollut ilo työskennellä kaikkien heidän kanssaan!

Yli 90-vuotiaat sisareni ja elämäntoverini Eeva Melkas ovat seuranneet työn edistymistä miltei sivu sivulta, rohkaisseet, kyselleet ja joskus ehkä nauttineetkin lukemastaan. Poikani Lalli on pitänyt huolta siitä, että koneet ovat toimineet kaikissa paikoissa ja olosuhteissa. Joissakin kysymyksissä olen kään-

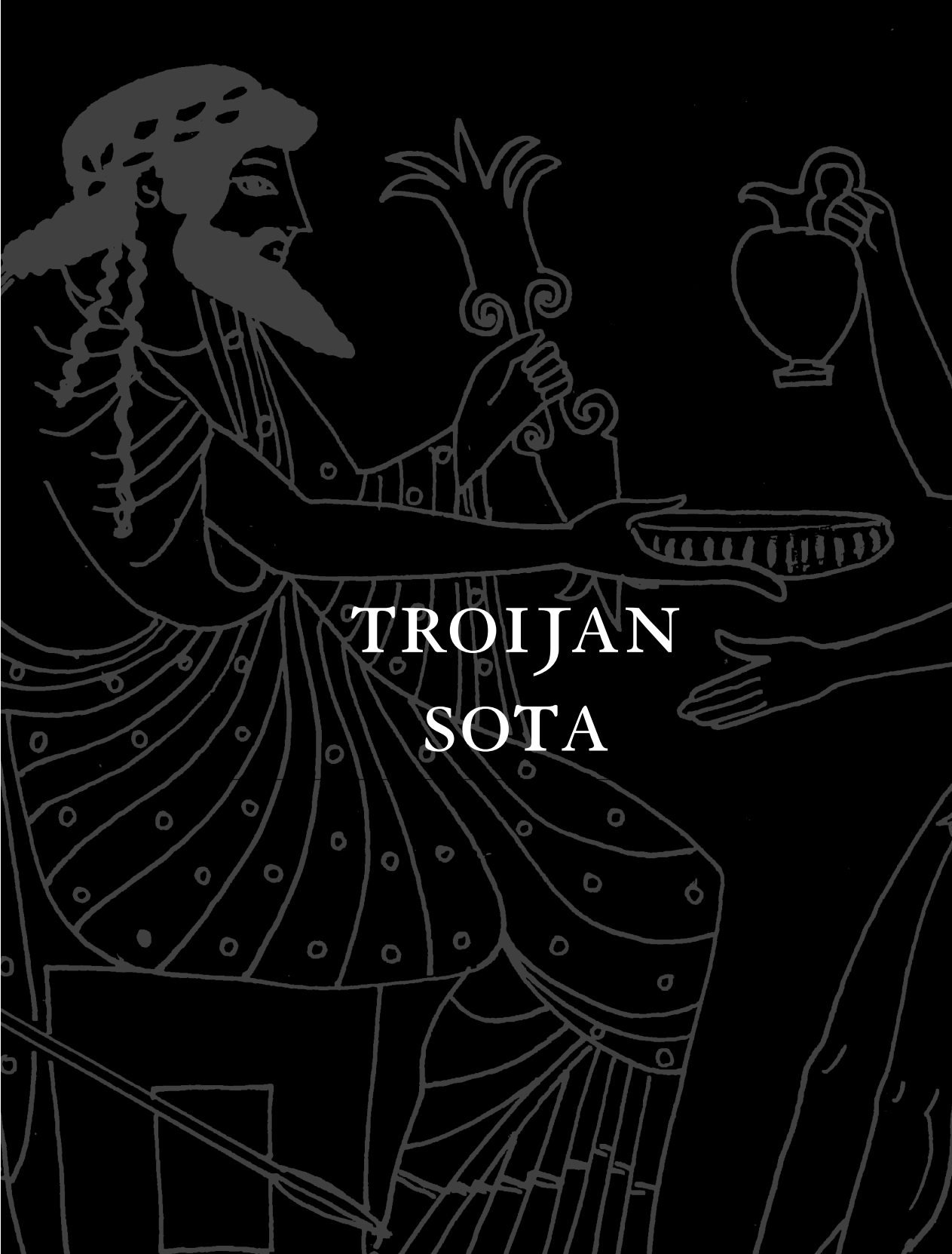
tynyt myös eräiden kollegoitteni puoleen, vaikka monille päätymiseni Homeroksen kääntämiseen tulee epäilemättä yllätyksenä. Kiitän lämpimästi ystävääni professori Tapio Markkasta, joka on aina antanut auliisti apuaan taivaanmerkkien selittämisessä. Kukaan mainituista henkilöistä ei ole vastuussa tämän kirjan puutteista ja virheistä.

Aivan erityinen kiitos kuuluu mentoreilleni professori Henrik Zilliacukselle, jota kiitokseni ei enää tavoita, ja professori Holger Thesleffille, joka ikävuosistaan huolimatta on jaksanut seurata työtäni alusta loppuun, rohkaissut, keskustellut ja antanut neuvoja. Henrik Zilliacuksen Homeros-kollegiot, hänen suulliset tenttinsä, jotka joskus olivat enemmänkin henkeviä keskustelutilaisuuksia kuin kuulusteluja – mutta silti yhtä vaativia – ja hänen seminaarinsa, joissa istuimme vuosikausia, avasivat ainakin minulle antiikin maailman aivan uudessa valossa.

Rohkenen omistaa ”Homerokseni” näille kahdelle opettajalleni ja ystävälleni.

Kauniaisissa, toukokuussa 2016

Paavo Castrén

TROIJAN SOTA

Sodan tausta

Peleus ja Thetis

Peleuksen ja Thetiksen häät

Olympoksen jumalilla oli usein rakkaussuhteita kuolevaisten ihmisten kanssa. Jumalattaret valittivat, että jumalat saivat esteettä solmia tällaisia suhteita ja tekivätkin niin, kun taas jumalattarien suhteita kuolevaisiin miehiin pidettiin ongelmallisina. Syynä oli ehkä se, että liitoista jumalten kanssa syntyi aina jälkikasvua, ja kuolemattoman äidin ja kuolevaisen isän lapsi oli vaikeasti sijoitettavissa jumalten ja ihmisten väliseen hierarkiaan, eivätkä kuolemattomat äidit millään tahtoneet voida hyväksyä lapsensa kuolevaisuutta.

Hyvin tyyppillinen oli suuresti arvostetun kuolemattoman nymfi Thetiksen tapaus. Thetis oli merta hallitsevien ja merenkulkijoita suojelevien viidenkymmenen nereidin johtaja, merenjumala Nereuksen ja Okeanoksen, maata ympäröivän veden, tyttären Doriksen tytär. Thetis oli kuolematon ja ennustustaitoinen, ja muiden nereidien tavoin hän saattoi muuttaa muotoaan mielensä mukaan. Jumalista ainakin Zeus ja Poseidon olivat rakastuneita häneen. Mahtava titaani Prometheus oli kuitenkin ennustanut, että Thetis saisi pojan, joka olisi vielä isäänsäkin mahtavampi. Jumalat eivät siksi uskaltaneet lähestyä häntä vaan pitivät huolta, että hän saisi aviopuolisokseen kuolevaisen miehen. Heidän valintansa osui Peleukseen, joka oli Aiginan kuningas Aiakoksen ja Zeuksen ja jokijumala Asopoksen tyttären Aiginan poika. Peleus oli suuri sankari ja metsästäjä, joka oli osallistunut argonauttien retkeen ja Kalydonin villikarjun metsästyksen. Kun hänet ja hänen veljensä Telamon oli karkotettu kotisaareltaan Aiginalta, hän muutti Thessaliaan, missä hänestä tuli myrmidonien kuningas.

Peleusta neuvottiin menemään rannalle odottamaan Thetiksen ilmestymistä ja käymään käsiksi nymfiin, kun tämä lähestyisi häntä. Hän ei saisi päästää irti, vaikka Thetis muuttaisi muotoaan miksi tahansa. Peleus noudatti neuvoa ja sai pidetyksi Thetiksestä kiinni, vaikka painiottelu oli pitkä ja kiihkeä. Ottelun päätyttyä Thetis taipui hänen puolisokseen.

Itse jumalat järjestivät Peleuksen ja Thetiksen häät Pelionvuorella. Zeus oli pitänyt huolta, että kaikki jumalat olivat saaneet kutsun. Hän oli kuitenkin jättänyt kutsumatta Eriksen, riidan ja epäsovun jumalattaren, koska ei halunnut minkäänlaista hämminkiä syntyvän noissa ikimuistoisissa häissä. Kaikki jumalat saapuivat parhaimpiinsa pukeutuneina, ja varsinkin jumalattaret seurasivat kiinnostuneina toistensa asuja ja esiintymistä. Erityisesti Hera, Athene ja Afrodite näyttivät suorastaan kilpailevan tilaisuuden kuningataren asemasta.

Ambrosiaa tarjottiin runsaasti, ja punainen nektari virtasi vuolaasti. Musiikkiohjelmasta huolehtivat muusat itsensä Apollonin johdolla, ja kun lahjojen aika koitti, jumalainen kentauri Kheiron antoi häälahjaksi Peleukselle saarnipuisen keihään ja Poseidon kuolemattoman hevosvaljakon Balioksen ja Ksanthoksen.

Kesken juhlahumun Eris saapui kutsumatta paikalle ja heitti hääväen joukkoon kultaisen omenan, johon oli kirjoitettu ”Kauneimmalle”. Heti heräsi kysymys siitä, kenelle omena kuuluisi. Hera oli sitä mieltä, että ylijumalan majesteettisena puolisona hän olisi itseoikeutettu saamaan palkinnon. Athene

ei ollut tästä lainkaan yhtä varma. Neitseellisessä kauneudessaan hän näyttikin olevan Heralle kova kilpailija. Rakkauden ja kauneuden jumalatar Afrodite oli puolestaan sitä mieltä, että asema kauneimpana jumalattarena kuuluisi hänelle, senhän nyt kaikki tiesivät. Kiista jatkui jonkin aikaa ja sai ajoittain melko kiivaitakin sävyjä.

Zeus oli hyvin harmistunut, koska oli syntynyt juuri sellainen tilanne, jota hän oli kaikin tavoin pyrkinyt välttämään. Hän kaappasi omenan käteensä ja sinkosi sen niin kauas kuin jaksoi. Se lensi Troijan yli Fryygian Idavuorelle ja putosi Paris-nimisen nuoren ja kauniin paimenen jalkoihin.

Hera, Athene, Afrodite ja Paris

Pariksen tuomio

Troijan kuninkaalla Priamoksella ja hänen puolisoillaan Hekabella oli yhdeksäntoista poikaa. Lisäksi Priamoksella oli kolmisenkymmentä poikaa muiden vaimojensa kanssa. Pojista vanhin oli Hektor, josta tuli Troijan suurin sotapäällikkö ja kaikkien rakastama sankari. Hän oli äskettäin mennyt naimisiin kilikialaisen kuningas Eetionin tyttären Andromakhen kanssa, ja heille oli syntynyt poika. Toiseksi vanhin oli Paris. Tämän syntymää edeltävänä yönä Hekabe näki pelottavan painajaisunen: koko Troija oli liekeissä ja tuhoutui hänen silmiensä edessä perustuksiaan myöten. Hekabe kertoi unestaan puolisolleen, ja Priamos ymmärsi kyseessä olevan ente, joka tarkoitti, että Paris tulisi aiheuttamaan Troijan tuhon. Murhemielin Priamos päätti, että kaupungin pelastumiseksi pojan olisi kuoltava. Hän kutsui luokseen luotet-

tavan paimenensa Agelaoksen ja käski viedä pojan Idavuorelle ja surmata tämä siellä. Agelaos lähti matkalle mutta ei saanut kauheaa tekoa tehtyä vaan jätti lapsen heitteille vuorenrinteelle. Huonon omatuntonsa kannustamana hän lähti heti seuraavana aamuna katsomaan, oliko lapsi vielä hengissä. Hämmästykseseen hän näki karhuemon imettävän lasta ja ymmärsi, että jumalat halusivat lapsen elävän. Hän vei pojan kotiinsa, ja yhdessä vaimonsa kanssa he kasvattivat pojan, josta tuli tavattoman kaunis nuorukainen. Tuntematta syntyperäänsä Paris paimensi yhdessä kasvatusisänsä kanssa Priamoksen karjaa Idavuoren rinteillä. Kun rosvot olivat kerran vieneet laumasta eläimiä, hän hankki ne takaisin suurta rohkeutta osoittaen. Tästä hän sai toisen nimensä Aleksandros ("Miesten torjuja"). Idavuorella hän tutustui lähdenymfiin, jonka nimi oli Oinone. Suhde alkoi lapsellisen viattomana mutta syveni pysyväksi liitoksi.

Zeus oli päättänyt, että Peleuksen ja Thetiksen häissä syntyneestä kiistasta oli tultava loppu. Itse hän ei uskaltanut asiaa päättää, koska tiesi hyvin, että minkä tahansa ratkaisun tehtyään hän saisi kaksi vihollista. Sen tähden hän päätti, että omenan löytänyt nuori paimen saisi tehdä valinnan, johon kaikkien olisi tyydyttävä. Hermeen saattamina kaikki kolme jumalatar lähtivät matkalle kohti Fryygiaa. He kylpivät Idavuoren rinteellä olevassa lähteessä ja valmistautuivat kilpailuun.

Paris oli aivan ymmällään saadessaan näin ylhäisiä vieraita. Hän ei ymmärtänyt lainkaan jumalattarten käynnin tarkoitusta ennen kuin Hermes selitti hänelle Zeuksen tahtona olevan, että hän tekisi ratkaisun häissä syntyneessä kiistassa. Zeus oli myös päättänyt, että Paris saisi asettaa kilpailijoille millaisia vaatimuksia tahansa, jopa niin, että jumalattarien pitäisi paljastaa tuomarille kaikki sulonsa. Vaikka Paris yritti esittää, että hän jakaisi omenan kolmeen osaan, jotta kaikki olisivat tyytyväisiä, mitkään estelyt eivät auttaneet.

Jumalattaret olivat miettineet tilannetta entistä tarkemmin ja tulleet siihen tulokseen, että voitto kilpailussa olisi heistä jokaiselle hyvin tärkeä. Katsellessaan kilpailijoitaan jokainen heistä huomasi, ettei oma voitto ollutkaan niin varma kuin aluksi oli näyttänyt. Siksi jokainen päätti parantaa asemaansa kilpailussa lupaamalla tuomariksi asetetulle nuorukaiselle jotakin, josta tämä ei voisi kieltäytyä. Niin on tämän jälkeen monissa muissakin kilpailuissa menetelty.

Paris valitsi paikan pienen aukion reunalla kasvavan puun alta ja istuutui kivelle sydän pamppaillen. Tehtävä oli epäilemättä hänen tähänastisen elämänsä vaikein. Onnekseen hän ei kuitenkaan tiennyt, millaisia seurauksia tällä tuomiolla olisi.

Hera astui aukiolle ensimmäisenä. Ylväästi hän irrotti viittansa ja asteli lähemmäs nuorukaista. Hän seiso i hetken nuorukaisen edessä ja antoi tämän ihailla ohuen kitonin vain vähän verhoamia muotojaan ja antoi sitten myös kitonin pudota maahan. Kumartuen viimein nuorukaisen puoleen ja sipaisten tämän vaaleita hiuksia hän kuiskasi, että taivaan ja maan herrattarena hän voisi tehdä Pariksesta koko Euroopan ja Aasian hallitsijan ja suunnattoman rikkaan. Paris tuijotti häntä kiireestä kantapäähän mykkänä ihastuksesta, mutta valta ja rikkaus eivät tuntuneet vaikuttavan hänen mielipiteeseensä.

Seuraavaksi esittäytyi Athene. Hänen asenteensa oli pidättyvämpi, mutta neitseellisessä uljaudessaan hänkin näytti voittamattomalta. Hän riisui kypäränsä ja rintaa peittävän aigis-panssarin, astui varmoin askelin nuorukaisen eteen, riisui loput vaatteensa ja pyörähti siinä ujosti. Koskaan ennen hänen ei ollut tarvinnut esitellä kauneuttaan kuolevaiselle. Nyt oli kuitenkin tosi kysymyksessä. Hänkin astui nuorukaisen luo ja kertoi matalalla äänellään, että hän tekisi tästä suuren sotapäällikön ja viisaan hallitsijan ja tuomarin. Paris oli kaikesta tästä kauneudesta ja huomiosta pää pyörällään, mutta sota- taidotkaan eivät olleet erityisen lähellä hänen paimensydäntään.

Viimein tuli Afroditen vuoro. Seitinohuessa asussaan hän asteli aukiolle, riisui sen, keimaili hyvän aikaa nuorukaisen edessä antaen tämän nähdä, mitä kauneus ja rakkaus parhaimmillaan voisivat tälle tarjota. Hän pani käsivartensa nuorukaisen kaulalle, katsoi häntä silmiin ja lupasi hänelle maailman kauneimman naisen rakkauden. Tämän Pariskin ymmärsi ja kysyi, ketä jumalatar tarkkaan sanoen tarkoitti. Helenan maine oli kiirinyt Idavuorelle asti, ja kun jumalatar ilmoitti hänen olevan kyseessä, nuori paimen meni aivan sanattomaksi. Helenahan oli naimisissa Spartan kuninkaan Menelaoksen kanssa, eikä hänellä olisi tarjottavanaan mitään vastaavaa. Afrodite vain hymyili ja käski nuorukaista luottamaan rakkauden jumalattaren ja hänen nuolia ampuvan pienen apulaisensa voimaan. Sitä paitsi nuorukainen oli vielä komeaa Menelaostakin kauniimpi. Tällä tilanne oli ratkaistu. Paris luovutti kultaisen omenan Afroditelle, joka poistui voitonriemuisena näyttämöltä kahden muun jumalattaren seurattessa tilannetta sivusta nöyryytettyinä ja synkkiä ajatuksia hautoen.

Paris ryöstää Helenan

Pariksen paluu Troijan hoviin ja Helenan ryöstö

Troijan kuningas Priamos oli järjestänyt kisat kuolleenä pitämänsä pojan muistolle. Sitä varten hän lähetti miehiä Idavuoren laitumelle noutamaan komeaa härkää kisojen voittopalkinnoksi. Miehet valitsivat Pariksen suosikkihärän, josta nuori paimen ei tahtonut erota. Hän ilmoitti lähtevänsä itsekin Troijaan osallistuakseen kisoihin. Kasvatusisä Agelaos vastusti aietta ankarasti, koska paimenilla ei ollut tapana osallistua ylhäisön kisoihin. Paris piti kuitenkin päänsä ja lähti matkalle. Enemmänkin uhkarohkeutensa kuin taitonsa ansiosta hän menestyi erinomaisesti ja herätti kateutta Priamoksen pojissa, jotka syyttivät häntä vilpistä ja alkoivat ahdistella häntä. Paris pakeni

Zeuksen alttarin suojaan, mutta sinnekin vastustajat seurasivat häntä. Lopulta Agelaos ilmoitti Priamokselle, että nuorukainen oli juuri se poika, jonka mui-
toksi kisat oli järjestetty. Todisteeksi hän esitti joitakin vaatekappaleita, joihin
vauva aikoinaan oli ollut käärittynä. Hekabe ja Priamos ottivat poikansa sydä-
mellisesti vastaan. Jotkut olivat kylläkin sitä mieltä, ettei Pariksen pitäisi antaa
elää, kun kerran oli ennustettu, että Troija kohtaisi tuhonsa hänen kauttaan.
Ilossaan Priamos ei kuitenkaan halunnut kuulla vastaväitteitä vaan tunnusti
Pariksen pojakseen ja kohteli häntä sen mukaisesti.

Vähän myöhemmin Spartan kuningas Menelaos saapui sattumalta Troi-
jaan noutamaan aikaisempiin sotiin osallistuneiden spartalaisten maallisia
jäännöksiä. Paris toimi hänen isäntänään ja osoitti Spartan kuninkaalle mitä
suurinta kunnioitusta ja huomaavaisuutta. Kun Menelaos sitten oli lähdössä
paluumatkalle, hän toivotti Pariksen tervetulleeksi Spartaan, jotta voisi vuoro-
staan osoittaa hänelle vieraanvaraisuutta. Tähän tuli piankin hyvä tilaisuus.

Vanheneva Priamos muisti yhtäkkiä, millaisessa kiitollisuudenvelassa hän
oli sisarelleen Hesioneelle, joka oli pelastanut hänen henkensä kun oli joutu-
massa lähtemään Peleuksen veljen Telamonin vankina Salamikseen. Hän ajat-
teli, että nyt jo varsin vanha sisar saattaisi ehkä päästä palaamaan kotiin Troi-
jaan. Sen tähden hän käski varustaa laivan ja kantaa sinne runsaita lahjoja.
Paris tarjoutui lähtemään retkikunnan johtajaksi. Kun oltiin lähdössä, sata-
maan ilmestyi Oinone, joka syleili Parista jäähyväisiksi ja muistutti, että vain
hän voisi parantaa tämän, jos hän joskus sairastuisi tai haavoittuisi. Paris oli
ollut niin Helenaa koskevien toiveittensa vallassa, ettei hän ollut lainkaan
muistanut entistä rakastettuaan. Nytkin hän toivoi vain pääsevänsä liikkeelle
mahdollisimman pian ja suhtautui entiseen rakastettuunsa pidättyväisesti.
Afrodite antoi Pariksen laivalle hyvät tuulet, ja se purjehti nopeasti Spartan
satamaan – eikä siis suinkaan Salamikseen.

Kun Menelaokselle ilmoitettiin, että Paris oli saapunut, hän riensi tätä
vastaan ja toivotti hänet tervetulleeksi iloisena siitä, että sai niin pian korvata
kokemansa vieraanvaraisuuden. Illalla järjestettiin komeat tervetuliaisjuhlat,
jossa Helena ja Paris kohtasivat toisensa ensimmäisen kerran. Eros ampui
nuolensa, ja vastustamaton intohimo valtasi molemmat. Aluksi he tosin saat-
toivat tavata toisensa vain satunnaisesti, mutta Paris sai kerrotuksi, mitä Afro-
dite oli hänelle luvannut. Niinpä Helenassa voimistui päätös, että hän olisi
valmis hylkäämään aviomiehensä, pienen tyttärensä ja Spartan rikkaan hovin
ja lähtemään Pariksen mukana minne tahansa.

Kun Pariksen vierailu jatkui yhdeksättä päivää, Menelaos ei enää voinut

jättää velvollisuuksiaan hoitamatta. Hän oli saanut yllättävän viestin, että hänen olisi pikaisesti purjehdittava Kreetalle äitinsä isän Kreetan kuninkaan Katreuksen hautajaisiin. Niinpä hän varomattomasti jätti Pariksen Helenan hoiviin ja purjehti pois.

Tuskin Menelaoksen laiva oli kadonnut näköpiiristä, kun nuoripari riensi yhteen, teki nopeat matkavalmistelut ja päätti kaiken lisäksi lastata laivaansa niin paljon Spartan rikkauksia kuin siihen mahtui. Pian laiva oli lähtövalmiina, Helena ja Paris astuivat siihen ja viettivät ensimmäisen yhteisen yönä laivassa lähellä Spartan satamaa.

Paris arveli, että Menelaos lähtisi ajamaan heitä takaa heti kun saisi tiedon heidän paostaan. Siksi he eivät purjehtineet suoraan Troijaa kohti vaan kiertelivät kauan pitkin suuren meren rannikoita. Kun he lopulta päätyivät Troijaan, herätti heidän tulonsa sekavia tunteita. Luonnollisesti oltiin ihastuneita Helenan ja Pariksen tulosta mutta samalla ymmärrettiin hyvin, ettei tilanteesta selvittäisi helpolla, vaan Menelaoksen ja hänen liittolaistensa kosto olisi hirmuinen. Helenan nähdessään kaikki kuitenkin lumoutuivat hänen kauneudestaan ja miellyttävästä luonteestaan. Kaikessa hiljaisuudessa kaupunki alkoi varustautua sotaan, ja sanansaattajia lähetettiin naapurikaupunkeihin pyytämään apua.

Menelaoksen vastatoimet

Silloin kun Menelaos ja Helena olivat menossa naimisiin, Helenalla oli kuninkaiden keskuudessa monia muitakin tavoittelijoita. Kosijoiden kesken syntyi ristiriitoja, eikä Spartan kuningas Tyndareos uskaltanut tehdä lopullista päätöstä Helenan aviomiehestä. Kosijoista yksi oli myös Odysseus, joka tosin ymmärsi, ettei hänellä olisi mahdollisuuksia paljon mahtavampien ja komeampien kosijoiden joukossa. Hän sopikin Tyndareoksen kanssa, että riitoja olisi syytä jo ennalta jotenkin rauhoittaa. Odysseus ehdotti, että ratkaisu jätettäisiin Helenalle ja että kaikki sitoutuisivat kunnioittamaan hänen päätöstään ja auttamaan nuorta paria aina kun apu olisi tarpeen. Vastahakoisesti kosijat suostuivat Odysseuksen ehdotukseen, uhrasivat hevosen Zeukselle ja vannoivat uhrieläimen äärellä tyytyvänsä Helenan valintaan ja olevansa valmiita tulemaan joukkoineen tarvittaessa apuun.

Kuten Odysseus oli uumoillutkin, Helenan valinta osui Menelaokseen, joka oli henkilönä vanhempaa veljeään Agamemnonia miellyttävämpi ja vaaleine olemuksineen erittäin komea. Myös Tyndareos oli ratkaisuun tyytyväinen ja

piti huolta siitä, että Menelaoksesta tuli hänen jälkeensä Spartan kuningas. Nuoripari eli jonkin aikaa onnellisena ja sai tyttären nimeltä Hermione.

Kun Menelaos palasi Helenan katoamisen jälkeen Kreetalta, hän sai vahvistuksen huhuille, jotka olivat tavoittaneet hänet jo matkalla. Hän tunsi itsensä monikertaisesti loukatuksi. Siinä ei ollut kylliksi, että hänen vaimonsa oli hylännyt hänet ja pienen tyttärensä ja aiheuttanut näin erälle mahtavimmista kuninkaista katkeran nöyryytyksen. Hän ei tosin ollut varma, oliko Helena lähtenyt vapaaehtoisesti vai oliko Paris, jota hän oli kestinnyt vieranaan ja pitänyt ystävänä, ryöstänyt tämän. Kaiken lisäksi Paris oli varastanut huomattavan osan hänen rikkauksiaan, joihin hänen valtansa osittain perustui. Menelaos ei viivytellyt vaan kiirehti Mykeneen neuvottelemaan veljensä Agamemnonin kanssa.

Agamemnon ja Menelaos olivat yhtä mieltä siitä, että nyt oli vedottava Odysseuksen ehdottamaan sopimukseen, vaadittava kaikkia sopimukseen sitoutuneita varustautumaan sotaan, lähdettävä noutamaan Helena takaisin ja kostettava troijalaisille heidän prinssinsä tekemä rikos. Saman tien he lähetivät sanansaattajia kaikkialle ja vaativat päälliköitä varustautumaan sotaretkelle ja kokoontumaan laivoineen tiettyyn päivään mennessä Euboian saaren ja mantereen välissä sijaitsevaan Auliin satamaan.

Kilpakosijoiden aikanaan vannomasta valasta oli kuitenkin jo kulunut aikaa, ja monien olosuhteet olivat muuttuneet. Itse Odysseuskin, sopimuksen alkuunpanija, oli mennyt naimisiin Spartan kuningassukuun kuuluneen Ikarioksen ja nymfi Periboian tyttären Penelopen kanssa, ja heille oli juuri syntynyt poika nimeltä Telemakhos. Odysseuksella ei ollut mitään halua lähteä sotaretkelle ja jättää nuorta perhettään. Sitä paitsi eräs paikallinen ennustaja oli kertonut, että jos hän suostuisi lähtemään, hän pääsisi palaamaan vasta kahdenkymmenen vuoden kuluttua.

Niinpä hän päätti teeskennellä menettäneensä järkensä, ja kun Menelaoksen sanansaattajat tulivat vaatimaan häntä täyttämään lupauksensa, hän teki kaiken päinvastoin kuin olisi pitänyt ja mutisi käsittämättömiä sanoja. Agamemnon ja Menelaos tiesivät kuitenkin, ettei sotarekkestä tulisi mitään, ellei Odysseus juonineen olisi mukana, ja kysyivät neuvoa viisaalta Palamedeeltä, joka oli melkein yhtä ovela kuin Odysseus. Tämä piti mahdolltomana, että Odysseus olisi tullut hulluksi ja vakuutti pystyvänsä todistamaan väitteensä oikeaksi. Kun Agamemnonin, Menelaoksen ja Palamedeen muodostama lähetystö saapui Ithakaan, Odysseus oli kyntämässä parivaljakolla, jossa oli härkä ja aasi. Kyntäessään hän kylvi maahan suolaa jyvien asemesta. Pene-